



Vapo Oy

Jako-Muuraissuon vesilakikohdeselvitys, Ylikiiminki

Vapo Oy, Jako-Muuraissuon vesilakikohdeselvitys**Sisältö**

1	TEHTÄVÄN KUVAUS	1
2	TULOKSET	1
2.1	Aluekuvaukset	1
2.2	Lainsäädäntö	2
3	JOHTOPÄÄTÖKSET	3
4	KIRJALLISUUS	4

Liitteet

Liite 1	Vesilain 15 a ja 17 a § mukaiset kohteet ja valokuvien ottopaikat
Liite 2	Valokuvia

Pöyry Environment Oy

Antje Neumann (FM, biologia)
Sari Ylitulkkila (FM, biologia, Luontokartoittaja)

maastotyöt, raportointi
raportointi

Yhteystiedot
PL 20, Tutkijantie 2 A
90571 Oulu
puh. 010 33 280
sähköposti etunimi.sukunimi@poyry.com

1 TEHTÄVÄN KUVAUS

Oulun kaupungissa (ent. Ylikiiminki) sijaitsevalle Jako-Muuraissuolle suunnitellaan turvetuotantoaluetta (413 ha). Hankkeesta on käynnissä YVA-menettely.

Hankkeen YVA-ohjelmasta antamassaan lausunnossa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus on todennut, että *"arviointityössä tulee riittävin maastotöin selvittää luonnontilaiset uomat, lähteet ja alle hehtaarin suuruiset lammet vaikutusalueella ja arvioida hankkeen vaikutukset kohteisiin."* Kyse on vesilain 15 a ja 17 a § mukaisista vesiluonnon suojelutyypeistä.

Karttatarkastelujen perusteella Jako-Muuraissuon vaikutusalueella oli kaksi maastotöin selvittävää kohdetta: suunnitellun tuotantoalueen luoteispuolella (n. 500-600 m tuotantokentästä) sijaitseva pieni suolampi sekä tuotantoalueen itä-pohjoispuolella kulkeva Viitaojan-Viitajoen uoma. Turvetuotantoalueen vedet on tarkoitus laskea tätä uomaa pitkin Iso Seluskanjärveen.

Viitaojan-Viitajoen osalta selvitys käsitti mahdollisten purouomassa näkyvien perkausjälkien tarkastelun sekä pienvesikohteisiin ja niiden välittömiin rantavyöhykkeisiin kohdistuvien ojitus- ja metsätaloustoimien selvittämisen. Lisäksi tarkasteltiin vesistökohteiden ja niiden rantavyöhykkeiden kasvilajistoa ja kasvillisuutta vuodenajan sallimalla tarkkuudella sekä havainnoitiin mahdollisia jälkiä alueen eläimistöstä.

Maastotöihin oli käytettävissä kaksi työpäivää (yhteensä 12 h) ja käynnit tehtiin 19.11.2009 (suolampi ja Viitajoen loppuosa) sekä 23.11.2009 (Viitajoki, Viitaojan alkuosa). Ensimmäisenä maastotyöpäivänä joki sekä sen varsi olivat osittain jäisiä ja lumisia. Lämpimämmän sääjakson jälkeen toisella maastokäynnillä lumet olivat sulaneet ja joen/puron varsi oli osittain tulvavesien alla. Maastoyöt tehtiin valoisana aikana klo 9 -15 välillä, lämpötila vaihteli välillä +1 - +9 astetta.

Liitteen 1 kartalla on esitetty vesilain 15 a ja 17 a § mukaiset kohteet. Liitteessä 2 on valokuvia maastokäynniltä. Valokuvien ottopaikat on esitetty liitteessä 1.

2 TULOKSET

2.1 Aluekuvaukset

Viitaojan-Viitajoen varsi

Jakosuon kaakkoispuolella Polvenmaan kohdalla kaksi ojaa (Heteoja ja Polvenoja) yhdistyvät muodostaen Viitaojan. Lusikkalehdon kohdalla uoma levenee ja puron nimi vaihtuu Viitajoeaksi. Viitaoja-Viitajoki virtaa Polvenmaalta noin 6,5 km luoteeseen ja laskee Iso Seluskanjärveen. Maastossa puroa/jokea tarkasteltiin koko uoman pituudelta.

Sekä Heteoja että Polvenoja saavat karttatarkastelujen perusteella osan vedestään ojitusalueilta. Viitaojan varsi on Lusikkalehdon länsipuolelle saakka lähinnä tulvavaikutteista rantaluhtaa (luhtaneva ja pajuluhta). Uoma luonnontilaisine rantaluhtineen muodostaa noin 50 m leveän vyöhykkeen. Paikoin uoma kulkee luonnontilaisen suon, paikoin ojitetun suon/metsäalueiden lävitse. Ojitusalueiden ja uoman välissä on yleensä noin 25 m leveä suojavyöhyke, mutta paikoin yksittäisiä laskuojia on kaivettu uomaan saakka. Metsäojituksilta laskevat kuivatusvedet voivat kuormittaa uomaa kiintoaineella, mikä voi vaikuttaa Viitaojan/Viitajoen veden laatuun.

Viitaojan rantaluhtien lajistoon kuuluvat mm. kastikat (*Calamagrostis* sp.), kurjenjalka (*Comarum palustre*), pullosara (*Carex rostrata*), suoputki (*Peucedanum palustre*) ja pajut (mm.

virpaju *Salix aurita*). Myöhäinen maastoajankohta vaikeutti putkilokasvien havainnointia ja tunnistusta.

Lusikkalehdon kohdalla Viitaojan varsi muuttuu kangasmaiseksi. Tästä lähtien vesistöä kutsutaan Viitajokeksi. Viitajokea ympäröivät talousmetsät ja ojitetut suot, joista johdetaan kuivatusvedet Viitajokeen. Joen ja talousmetsän välissä on vain muutaman metrin levyinen ruohoinen suojavyöhyke. Navettamaan kohdalla Viitajoki meanderoi luonnollisesti ainakin noin 2 km jaksolla. Sen jälkeen uoma on melko suora ja sitä on todennäköisesti perattu. Perkausjälkien tarkkaa havainnointia vaikeuttivat lumi ja jää (kuva 10), selkeitä penkereitä tai rannoille siirrettyjä kiviä ei rantavyöhykkeellä havaittu. Lusikkalehdon kohdalla Viitajoessa on parin metrin pituinen koskiosa, joka on mahdollinen perkausjälki (kuva 7).

Viitajoki laskee Tammelan kohdalla Iso Seluskanjärveen. Tämä osa joesta on suoristettu ja sen varrella on taimikkoja (kuva 12) sekä peltoja (kuva 13). Viitaojan suistossa Iso Seluskanjärven rannalla on rantaluhtaa (kuva 14).

Maastokäynnillä 19.11.2009 Viitaojan-Viitajoen varsi oli luminen. Maastossa havaittiin saukon (*Lutra lutra*), minkin (*Mustela vison*), hirven (*Alces alces*), metsäjäniksen (*Lepus timidus*) ja pyyn (*Bonasa bonasia*) jälkiä.

Saukko on rauhoitettu ja silmälläpidettävä laji, joka kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen IVa lajeihin. Saukon elinalueet ovat laajoja ja käsittävät tyypillisesti jopa kymmeniä kilometrejä vesistöjen lähialueita. Jälkihavainnon perusteella on todennäköistä, että Viitaojan eteläosa sekä mahdollisesti vielä etelämpänä sijaitsevat Polvioja ja Heteoja ovat saukon elinpiiriä. Saukko elää suurimman osan vuodesta erakkona lisääntymisaikaa lukuun ottamatta. Lajin pesäpaikka on yleensä rantapalteessa, rannan läheisyydessä kasvavan puun juurakossa tai rantatörmän alla. Lajin pesiä löydetään kuitenkin hyvin harvoin. Maastokäynnin aikana ei tehty havaintoja saukon pesimisestä Viitaojan-Viitajoen varrella.

Suolampi

Suolampi oli maastokäynnin aikana jäässä. Vedenpinta oli korkealla ja rantavyöhyke osittain veden alla. Vain sammalet ja muutamien putkilokasvien jäännökset olivat tunnistettavissa. Indikaattorilajien perusteella suolampea ympäröi oligotrofinen *Sphagnum*-rimpineva (aaparahkasammal *Sphagnum lindbergii*, leväkkö *Scheuchzeria palustris*) ja oligotrofinen lyhytkorsineva (jokasuonrahkasammal *Sphagnum angustifolium*, tupasvilla *Eriophorum vaginatum*, tupasluikka *Trichophorum cespitosum*). Neva vaikutti lammen rannalla luonnontilaiselta, etelän ja pohjoisen suunnassa se muuttuu rahkarämeeksi. Suolammen idänpuoleinen neva on muuttunut reunaojituksesta johtuen. Torvijäkälien (*Cladonia* spp.) ja suokukan (*Andromeda polifolia*) runsas esiintyminen ovat turpeen kuivamisen ilmentäjiä.

2.2 Lainsäädäntö

Vesilaki

Maastossa tarkastettu suolampi kuuluu vesilain 1. luvun 15 a § tarkoittamiin vesiluonnon suojelutyyppeihin (*muualla kuin Lapin läänissä sijaitsevat enintään yhden hehtaarin suuruiset lammet tai järvet*).

Vesilaki määrittelee puron jokea vähäisemmäksi uomaksi, jossa kalojen liikkuminen on vielä mahdollista (Suomen ympäristökeskus, 2005). Luonnontilaiset purouomat ovat mutkittavia, niiden leveys-syvyysuhteet vaihtelevat ja niissä on pienpiirteisten virtausten patoavia kynnyksiä kuten uomaan kaatuneita puunrunkoja. Vesilain 17 a §:ssä on kielletty muualla kuin Lapin läänissä sijaitsevien luonnontilaisten uomien muuttaminen niin, että uoman säilyminen luonnontilaisena vaarantuu.

Merkittävä osa maamme puroista on sellaisia, joissa vain osa tai osia uomasta ovat luonnontilaissa. Täysin luonnontilaisia kohteita on jäljellä hyvin vähän. Osittain luonnontilaltaan muuttuneidenkin purojen luonnontilaiset osat tarkastellaan kuitenkin vesilain 17 a §:n sekä metsälain § 10 mukaisina kohteina (Ohtonen 2005).

Luontoarvoiltaan arvokkaimmat Viitaojan jaksot kulkevat luonnontilaisen suon lävitse. Nämä osuudet uomasta kuuluvat vesilain tarkoittamien kohteiden piiriin (liite 1). Kapeahko, lievästi mutkitteleva puro kulkee tällä alueella luonnontilaisessa tulvavaikutteisessa rantaluhtapainanteessa. Uoman virtaussuhteita tai pohjan laatua ei ollut tulvan takia mahdollista tarkastella.

Metsälaki

Metsälain § 10 mukaisiin metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeisiin elinympäristöihin voidaan lukea kuuluvaksi noin 5 km pitkä osuus Viitajoesta-Viitajasta (*purojen välittömät lähiympäristöt*). Viitaojan varrella on molemmin puolin noin 25 m leveä vyöhyke luonnontilaista tulvavaikutteista rantaluhtaa.

Lisäksi metsälain mukaisiin kohteisiin kuuluu pienen suolammen välitön lähiympäristö (*pienten lampien välittömät lähiympäristöt*). Lammen rannalla on luonnontilaista nevaa.

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työssä selvitettiin Jako-Muuraissuolle suunnitellun turvetuotantoalueen vaikutusalueella sijaitsevien pienen suolammen sekä Viitaoja-Viitajoen uoman luonnontilaisuutta ja kohteiden kuulumista vesilain 15 ja 17 a § tarkoittamiin vesiluonnon suojelutyyppeihin. Vesilain mukaisten kohteiden muuttaminen on luvanvaraista.

Suolampi on vesilain luvun 15 a § mukainen kohde. Lampi on alle hehtaarin kokoinen ja sitä ympäröi luonnontilainen neva.

Viitaoja-Viitajoen alkuosa virtaa talousmetsien ja luonnontilaisten suoalueiden lävitse luonnontilaisessa rantaluhtapainanteessa. Uoman varrella on yleensä molemmin puolin noin 25 m suojavyöhyke. Luonnontilaisimmat Viitaojan jaksot kuuluvat vesilain 17 a §:n tarkoittamiin kohteisiin.

Alempana Viitajoen varrella rantojen suojavyöhyke muuttuu kapeammaksi ja kangasmaiseksi. Jokea ympäröivät talousmetsät ja ojitetut puustoiset kosteikot. Lusikkalehdon kohdalla on mahdollisia perkausjälkiä. Joki mutkittelee noin 2 km pituisella jaksolla Navettamaan kohdalla. Sen jälkeen Viitajoki jatkuu melko suorana ja ainakin Tammelan kohdalla uoma on suoristettu ja suojavyöhyke puuttuu. Muuttuneen jokiosuuden ei arvioida kuuluvan vesilain 17 a §:n kohteisiin.

Viitaojan-Viitajoen loppuosissa havaittiin saukon jälkiä. Saukko on rauhoitettu laji, joka kuuluu EU:n luonnonsuojeludirektiivin liitteen IVa lajeihin. Viitaoja-Viitajoki, Polvioja ja Heteoja kuuluvat todennäköisesti saukon elinalueeseen. Lajin pesimisestä alueella ei tehty havaintoja.

KIRJALLISUUS

- Ahola, M. ja Havumäki, M. (toim.) 2008. Purokunnostusopas. Ympäristöopas. Kainuun ympäristökeskus ja Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus.
- Aronson, Å ja Eriksson, P. 2004: Eläinten jälkiä. Otava.
- Eurola, S., Bendiksen, K. & Rönkä, A. 1990: Suokasviopas. Oulanka reports 9. Oulanka biological station. University of Oulu.
- Eurola, S., Huttunen, A. & Kukko-oja, K. 1995: Suokasvillisuusopas. Oulanka reports 14. Oulanka biological station. University of Oulu.
- Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.) 1998: Retkeilykasvio. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo. Helsinki.
- Kilpeläinen, E. ja Ylitulkkila, S. 2009: Jako-Muuraissuon kasvillisuus selvitys. Pöyry Environment Oy.
- Meriluoto, M. ja Soininen, T. 1998: Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Tapio.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 1992: Den nordiska floran. Wahlström & Widstrand 1992.
- Ohtonen, A., Lyytikäinen, V., Vuori, K-M., Wahlgren, A. & Lahtinen J. 2005: Pienvesien suojelu metsätaloudessa. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. Suomen ympäristö 727.
- Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2009: Turvetuotannon lupahakemuksen luontoselvitykset. Työryhmän muistio 5.2.2009.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.). 2008. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 8/2008. Osat 1 ja 2. 264 + 572 s.
- Siivonen, L. ja Sulkava, S. 1994. Pohjolan nisäkkäät. Otava
- Suomen ympäristökeskus 2005. <http://www.environment.fi/default.asp?node=17479&lan=fi>
- Turveteollisuusliitto ry. 2002: Turvetuotannon ympäristövaikutusten arviointi. Ohjeita turvetuotannon luonto- ja naapuruussuhdevaikutusten arvioimiseksi. – Jyväskylä.

Liite 1. Vesilain 15 a ja 17 a § mukaiset kohteet ja valokuvien ottopaikat.

-  metsä- ja vesilakikohde
(rantaluhka, luonnontilainen suo)
-  metsälakikohde
(rantaluhka, ojitusalue)
-  vesilakikohde
(suolampi)
-  hankealueen rajaus

0 0,5

Valokuvia Viitaojan alkuosasta (maastokäynti 23.11.2009)



Kuva 1. Rantaluhta selvitysalueen kaakkoisosassa.



Kuva 2. Viitamaan kankaalla on tehty hakkuuta. Viitaoja virtaa luonnontilaisessa painanteessa.



Kuva 3. Viitaojan varrella on pajuluhtaa.



Kuva 4. Tulvavaikutustaista rantaluhtaa Viitaojan varressa.



Kuva 5. Viitaoja ja luhtaneva muodostavat noin 50 m leveän vyöhykkeen.



Kuva 6. Viitaoja-Viitajoki virtaa talousmetsän lävitse. Uoman varrella on pari metriä leveä suojavyöhyke.

Valokuvia Viitaojan-Viitajoen varrelta ja suolammelta (maastokäynti 19.11.2009)



Kuva 7. Pieni koski Viitajoessa on mahdollinen perkausjälki.



Kuva 8. Metsästystorni Viitajoen varrella.



Kuva 9. Silta (polku Seluskanharjulta Navettamaalle).



Kuva 10. Viitajoen varrella on talousmetsää.



Kuva 11. Saukon ja minkin jälkiä Viitajoen varrella.



Kuva 12. Taimikkoa ja talousmetsää Viitajoen varrella.



Kuva 13. Peltoja ja Tammelan maatila joen varrella.



Kuva 14. Viitajoki laskee Iso Seluskanjärvelle.



Kuva 15. Suolammen länsipuoli.



Kuva 16. Suolammen itäpuoli.